

FOMATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATIVE COMPETENCE AS A STRATEGY FOR SUCCESSFUL ADAPTATION OF FOREIGN MEDICAL STUDENTS

Abstract: Some scientific approaches in determining the indicators for the formation of intercultural competence of foreign students future doctors are highlighted. The article offers a study that shows the degree of formation of intercultural competence in foreign students studying in the field of Human Medicine (at Trakia University, Bulgaria). This competence of foreign students is analyzed in the context of modern university education.

Author information:

Ivelina Angelova
 Chief Assist. Prof. PhD
 Department of Medical Psychology,
 Social Activities and Foreign Languages
 Trakia University, Faculty of Medicine, Stara Zagora
 ✉ ivelina.angelova@trakia-uni.bg
 🌐 Bulgaria

Keywords:

intercultural communicative competence,
 competence formation, medical students,
 foreign students, pedagogy

Като цяло под межкултурна компетентност се разбира способността на индивида да осъществява межкултурна комуникация, основана на определени знания, нагласи и умения. Става дума за межкултурно общуване, за диалог между културите, в който е необходимо да се вземат предвид културните и историческите особености на собствената и чуждестранната култура. Качествата, които индивидът притежава са определящи за успешното межкултурно общуване.

В най-общ план межкултурна компетентност се определя като интегрирана съвкупност от знания, умения и навици, които се обуславят от опита на личността в областта на межкултурната комуникация. Това е способността на индивида да съществува в поликултурно общество и да осъществява межкултурно общуване чрез конституиране на общото с другия комуникант значение на случващото се и постигане на позитивния и за двете страни резултат от общуването. Тя предполага успешно разбиране на представителите на други култури, както и представителите на своята култура и включва умения, адекватни за интерпретиране на лингвокултурните факти въз основа на сформиралите се ценностни ориентири и оценки на своята и чуждата култури. Нейният фундамент образуват принципите на толерантност, лингвистично многообразие и плурализъм.

Към основните характеристики на межкултурната компетенция изследователите обикновено отнасят следните умения:

- умения за ориентация във феномените на другия начин на живот, менталност, система от чувства, ценностни предпочитания и йерархии;
- умения за осъществяване на ефективен диалог с представителите на други култури, постигайки посредством това обогатяването на собствената картина за света.

Межкултурна комуникация – това е обмен на информация, осъществяван от носители на различни култури, а фактът, че комуникаторите са представители на разнородни култури, влияе върху комуникацията им по най-съществения начин и до известна степен определя нейния курс, включва както преките контакти между хората и техните общности, така и допълнителните форми на комуникация (език, говор, писане, електронна комуникация).

Отбелязва се, че межкултурната комуникация се осъществява, ако подателят и получателът на съобщението принадлежат към различни култури, ако участниците в комуникацията са наясно с културните различия помежду си. По същество, межкултурната комуникация е винаги междуличностна комуникация в специален контекст, където един участник открива културните различия спрямо събеседника. Такава комуникация предизвиква много проблеми, свързани с разликата в очакванията и предразсъдъците, които са характерни за всеки човек и разбира се нееднакви в различните култури. Признаците на межкултурни различия могат да се интерпретират като различия във вербалните и невербалните кодове в специфичен комуникационен контекст. В същото време всеки участник в културния контакт има своя собствена система от правила, функционираща така, че изпратените и получените съобщения да могат да бъдат кодирани и декодирани. Процесът на тълкуване се влияе и от възрастта, пола, професията, социалния статус на комуникаторите, тяхната толерантност, възприемчивост, личен опит.

Културната и езиковата компетентност представляват съвкупност от съответстващи знания, нагласи и форми на поведение, обединени в една цялостна система, позволяваща комуникативно взаимодействие в межкултурни ситуации. „Култура“ се отнася до интегрирани модели на човешко поведение, които включват език, мисли, действия, обичаи, вярвания и институти на расови, етнически, социални или религиозни групи и общности. „Компетентност” означава способността на индивида да функционира ефективно в контекста на културните вярвания и практики, представени от чуждата култура.

През 2000 г. Комитетът по медицинско образование, който се занимава с медицински образователни програми в САЩ и Канада (the Liaison Committee on Medical Education (LCME)) въвежда следния стандарт за културна компетентност:

„Добре е студентите да демонстрират разбиране за начина, по който хората от различни култури и системи от вярвания възприемат здравето и болестите и реагират на различни симптоми, заболявания и лечения. Студентите по медицина е необходимо да се научат да разпознават и адекватно да разглеждат пола и културните предубеждения по време на предоставянето на здравни грижи, като в същото време поставят на фокус здравето на пациента”¹.

Този стандарт е възможно да даде допълнителен тласък на медицинските висши училища в България, за да въведат елемента културна компетентност в магистърската програма по Медицина.

Може да се разграничат следните показатели за формирането на межкултурната компетентност според модела на Майкъл Байрам (1997): знания, умения и навици, лични качества и стратегии.

Знанията се състоят от следните компоненти:

- познаване на езика;
- познаване на фактите за родната и чуждата култура;
- познаване на нормите за социално и лично взаимодействие;
- познаване на *паралингвистичните средства* за комуникация (*жестове, мимика, тембър*

¹ <http://lcme.org/about/>

и темп на гласа, интонация и др.);

- познаване на културните ценности, присъщи на родната и чуждата култура. Уменията включват:

- интерпретация на културни факти;
- съотнасяне на събитията в родната и изучаваната култура;
- извличане и усвояване на нови знания за културата;
- прилагане на знания в практически ситуации на комуникация;
- критична оценка на собствената и други култури.

Личните качества включват: откритост, любопитство, желание да се изоставят предразсъдъците, приемане на културата на изучавания език. Хармоничната комбинация от тези компоненти позволява на студентите да формират необходимата им межкултурна компетентност.

За да се определи степента на формиране на межкултурната компетентност у чуждестранните студенти, обучаващи се в специалност Хуманна медицина, са използвани два въпросника: „Знания, необходими за межкултурно общуване” и „Умения за межкултурно общуване” (Афанасиева, 2017).

Резултатите от проучването са представени в Таблица 1 и Таблица 2.

Таблица 1

Знания за межкултурна компетентност

Ниво	Брой студенти	Показател (%)
Ниско	1	1,6
Средно	22	34,4
Над средно	27	42,2
Високо	14	21,9
Всичко	64	100,0

Компонентът „знания“ показва доста добри показатели, които са над средното ниво – 42,2% и средно ниво – 34,4%. Такъв резултат се счита за съвсем естествен поради все повече ориентираната към знание парадигма в съвременния образователен процес.

Средното ниво се характеризира с непълното формиране на цялостната структура на межкултурната компетентност и неравномерното развитие на отделните ѝ компоненти.

За средното ниво е отличаващо, че студентът:

- често не е подготвен и не е сигурен как да използва необходимите модели на поведение в межкултурната комуникация в зависимост от целта и ситуацията на общуване;
- невинаги знае как да разширява, диференцира и активира знанията в областта на родната и чуждоезиковата култура;
- обичайно не е наясно как да провежда рефлексивен анализ на уменията за межкултурно взаимодействие.

Висока степен на знания, свързани с межкултурната компетентност имат 21,9% от респондентите (Таблица 1).

Високото ниво на формиране на межкултурната компетентност означава свободното използване на знания и поведенчески техники за адекватно интерпретиране на явленията на чуждоезикова култура. Личност с висока степен на межкултурна компетентност:

- е в състояние да сравнява специфични понятия от родната и чуждата култура;
- осъзнава необходимостта и значението на межкултурната комуникация;
- владее способите на учебната дейност;
- притежава способност да даде критична оценка на негативните прояви на носителите на

друга култура;

- се отличава с позитивно активно отношение, инициативност и системно целенасочено участие в межкултурния обмен;
- е в състояние да използва необходимите модели на поведение в межкултурната комуникация, в зависимост от целта и ситуацията на комуникация;
- има умения за разширяване, диференциране и повишаване на знанията в областта на родната и чуждата езикова култура;
- е в състояние да извърши саморефлексивен анализ на дейността си.

Ниското ниво (само 1,6% от всички респонденти) съответства на такова състояние, когато липсата на образуване на отделни компоненти нарушава целостта на желаната компетентност, деформира функционалната ѝ структура, унищожава общата професионална ориентация и ефективност.

Характеристиките на това ниво са следните:

- липса на готовност за критична оценка на негативните прояви на носители на различна култура;
- неправилно тълкуване на езиковата и културната информация;
- етноцентризъм (нагласа и склонност да се преценява определена култура само на базиса и стандартите на родната култура);
- нетърпимост;
- негативно отношение към проявите на друга култура;
- липса на способност за прилагане на необходимите модели на поведение в межкултурната комуникация, в зависимост от целта и ситуацията на общуване;
- липса на способност за разширяване, диференциране, активизиране на знания в областта на родната и чужди езикови култури и провеждане на рефлексивен анализ на тяхната дейност.

Таблица 2

Умения за межкултурна компетентност

Ниво	Брой студенти	Показател (%)
Средно	17	26,6
Над средно	39	60,9
Високо	8	12,5
Всичко	64	100,0

По-голямата част от изследваните лица показват умения за межкултурна компетентност над средното ниво – 60,9% и средно ниво – 26,6% (Вж. Таблица 2).

Студентите със средно ниво на формиране на межкултурна компетентност:

- не всеки път виждат универсалното и специфичното в представените култури;
- способни са да анализират, обобщават и интерпретират езикова и културна информация с помощта на преподавател;
- невинаги са в състояние сами да анализират и сравняват конкретни понятия от собствената и чуждата култура;
- изразяват средна степен на толерантност към изучавания език, представители и прояви на друга култура;
- не при всеки случай съотнасят правилно своята гледна точка спрямо системата от вярванията на другите;

- имат средно ниво на емоционална отвореност към процесите на межкултурно взаимодействие.

Високо ниво на уменията за МК са показали 12,5% от студентите, което води до заключението, че тези личности умеят да: разбират и тълкуват различни културни факти, съпоставят събитията от родната и чуждата култура, усвояват нови знания за определена култура и всичко онова, което е характерно за високото ниво на МК от вече гореописаните качества.

От компонента „умения“ не са получени сведения за студенти с ниско ниво, което е важно, тъй като показва, че респондентите вероятно притежават известна опитност преди да навлязат в пространството на висшето училище и така те са готови да надградят едни вече донякъде формирани знания и умения.

Анализът на данните показва, че преобладаващото мнозинство от студенти има средно и над средното ниво на межкултурна компетентност. Една немалка част от респондентите дори са с високо ниво на межкултурни знания и умения.

Межкултурната компетентност е динамичен процес. Следователно постигането на определено ниво на компетентност не означава финализиране на процеса и фиксиране на някакъв краен резултат, а предполага възможност за надграждане. Дори ако студентите достигнат най-високата, предвидена в рамките на обучението степен – 100%, това не означава, че те напълно са изградили межкултурната компетентност и вече не могат да се развиват в тази област и няма какво още да научат.

След постигането на най-високо ниво на компетентност се определят други цели и задачи за индивида и реализирайки ги той повишава нивото на съответните умения и знанията. Той продължава да се развива и усъвършенства в съответната област като надгражда своите компетентности.

В дадената ситуация, студентите медици са постигнали над средното и високо ниво на межкултурна компетентност съобразно зададените критерии. Така за тях съществува възможност за растеж в рамките на поставените цели и задачи.

Създаването на специални, оптимизирани педагогически условия, предложени по време на упражненията, биха могли още по-ефективно да развият у студентите съответните компетентности, свързани с межкултурното общуване. С цел формиране на межкултурна компетентност може да се включат в обучението такъв тип упражнения, които да способстват за доизграждане и обогатяване на съответните знания и умения, позволяващи в максимална степен да се нивелират и изгладят първоначалните противоречия между чуждата и родната култура.

Межкултурната компетентност е способността и желанието за участие в диалога на културите, т.е. в контекста на межкултурната комуникация, основана на принципите на сътрудничество, взаимно уважение, толерантност към културните различия и преодоляване на културните бариери. Структурата на межкултурната компетентност е система от взаимосвързани когнитивни, оперативни и лични компоненти.

Развитието на межкултурните комуникативни умения сред студентите ще им позволи да се справят с новите културно-обусловени ситуации и да бъдат готови за вербално взаимодействие и взаимно разбирателство в мултиетническа среда, което в резултат ще допринесе за социалната и академичната им адаптация.

Програма за межкултурна компетентност

Учебният модул за културната компетентност може да бъде допълнение към настоящата учебна програма на медицинските училища. Ако въпросите, свързани с особеностите на българската култура, професионална етика и култура на професионалното общуване се

представят отделно от други съдържателни области, те рискуват да се превърнат в незначителни елементи или тяхното значение да се маргинализира. Целта на учебния модул за културна компетентност е да се подобри взаимодействието между пациента и лекаря и да се гарантира, че студентите притежават знания, умения и нагласи, които им позволяват да работят ефективно с пациентите и техните семейства, както и с други членове на медицинската общност. Културната компетентност е сложна: здравните специалисти трябва да бъдат обучени да избягват стереотипите, но също така да са наясно с нормативните културни ценности, които могат да повлияят на информираното съгласие и могат да имат сериозни последици (Paasche-Orlow, 2004).

За да се въведе ефективна учебна програма за културната компетентност, съществуват някои институционални изисквания:

1. Учебната програма трябва да има институционална подкрепа от ръководството, преподавателите и студентите;
2. Институционалните и общностни ресурси трябва да бъдат ангажирани с учебната програма;
3. Лидерите на общността трябва да бъдат потърсени и привлечени към разработването на учебната програма и да предоставят обратна връзка;
4. Институцията и нейният факултет трябва да се ангажират с осъществяването на интегрирани образователни интервенции, подходящи за нивото на учащите се;
5. Програмата за културна компетентност трябва да има ясно дефиниран процес на оценяване, който да включва отчетност и оценка (например доказателство за процес на планиране, за да се осигури подходящо включване на материали в учебната програма, подробности за процеса и съдържанието на учебния план [включително продължителността и видовете на образователните занимания], специфична обратна връзка от студентите и разглеждане на оценката от резултатите).

Изводи

Като обобщение може да се посочи, че межкултурната комуникативна компетентност е компетентност с конкретен и специфичен характер. Това е способността на студентите да извършват межкултурно общуване, въз основа на определени знания и умения чрез акцентирание върху значението на случващото се, за да се постигне положителен резултат за двете страни. И притежаването на тази компетентност от чуждестраните студенти медици е от изключително значение както вследствие на нарастващата интернализация на висшата школа, така с оглед на успешно реализиране в избраната лекарска професия.

References:

1. Byram, M., 1997: Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Clevedon: Multilingual Matters.
2. Afanasyeva, A., E., 2017: Formirovanie mezhdukulturnoy kompetentsii uchashtihsy starshih klassov na urokah angliyskogo yazyka, Ishim.
3. Paasche-Orlow, M., 2004: The Ethics of Cultural Competence. Academic Medicine vol. 79, no. 4, p. 347- 350.